

W służbie Boga i Polski. Komunistyczna bezpieka wobec kardynała Stefana Wyszyńskiego, red. ks. Józef Marecki, Filip Musiał; wybór, wstęp i opracowanie: ks. Józef Marecki, ks. Piotr Nitecki, Roksana Szczypta-Szczęch. Instytut Pamięci Narodowej. Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Kraków 2014: Wydawnictwo WAM, ss. 781.

Historia pozostaje szczególnie wrażliwym nurtem refleksji człowieka i, faktycznie, każdy ją dostrzega i w jakimś stopniu jej się poddaje. Zawsze świadomość osobowa i społeczna czasu dostrzega przeszłość, a więc to, co pozostaje zamkniętym znamienniem trwania. Zatem historia, która jednak pozostanie nauczycielką życia, jest jednym z fundamentalnych elementów pozytywnego kształtowania przyszłości.

Szczególnie znamienitym nurtem pozostaje pytanie o miejsce historyczne w realiach codziennego życia osobowego i społecznego. Tutaj są realia, które oczywiście mogą być różnie postrzegane. Prawda jednak ma jedną twarz. Winna ona taka pozostawać, choć to dzisiaj nie jest do końca oczywiste.

Książka ukazała się jako czwarty tom w serii *Niezlomni*. To zbiór prezentujący ludzi, którzy charyzmatycznie opierali się komunistycznej władzy. Często poddawani byli wielorakim represjom i prześladowaniom. Służba Bezpieczeństwa uruchamiała wobec nich niezwykle mechanizmy terroru, wykorzystując najniższe instynkty, aby niszczyć ludzi. Była to swoista jednofrontowa „wojna domowa” Oni pozostali wierni Bogu i Ojczyźnie, a także własnej tożsamości osobowej i kapłańskiej.

Książkę otwiera dedykacja dla śp. ks. prof. dra hab. Piotra Niteckiego (s. 5). Z kolei zamieszczono wstęp autorstwa ks. Józefa Mareckiego i Filipa Musiała (s. 7-8). Ważnym tekstem jest szkic ks. Piotra Niteckiego opatrzony tytułem: *Prymas Tysiąclecia* (s. 9-23). Z kolei Roksana Szczypta-Szczęch zaprezentowała materiał pt.: *Działalność operacyjna UB-SB przeciwko kard. Stefanowi Wyszyńskiemu* (s. 25-41).

Zasadniczy blok prezentowanej publikacji opatrzono niepozornym tytułem: *Dokumenty* (s. 59-667). Jest to jednak szczególnie ważnym i twórczym w rozeznawaniu posługi Prymasa Polski. To 165 materiałów o różnym charakterze, różnej objętości i znacze-

niu operacyjnym (w myśl UB-SB), które zachowały się i które opublikowano w tym zbiorze.

Po tych dokumentach najpierw podano aneks (s. 669-706). Ciekawy jest zestaw bibliografii (s. 707-740). Podzielona ona została na: materiały źródłowe, źródła drukowane, relacje, strony internetowe i opracowania. Także godny uwagi jest wykaz dokumentów (s. 741-750) oraz wykaz ilustracji (s. 751-753).

Ważnym wskazaniem są informacje o autorach (s. 761-762), a od strony bibliograficznej wykaz skrótów (s. 755-759). Szczególnie pomocnym jest, oczywiście, indeks nazwisk, pseudonimów i rejestracji (s. 763-780). Na końcu zamieszczono jeszcze schematyczny spis treści (s. 781).

We wstępie sami redaktorzy wskazują, że prezentowany „tom w całości dotyczy działań prowadzonych przez UB-SB przeciw Prymasowi Tysiąclecia, kard. Stefanowi Wyszyńskiemu. Zgodnie z zasadami przyjętymi dla tej serii najpierw przedstawiono zarys biografii Prymasa, następnie streszczono główne kierunki prowadzonych przeciw niemu działań operacyjnych, by – w części zasadniczej – zaprezentować materiał źródłowy ukazujący niezłomność tytułowego bohatera przez pryzmat wymierzonych w niego działań tajnej policji politycznej. Tom uzupełnia aneks z informacjami dotyczącymi przebiegu służby funkcjonariuszy zaangażowanych w przedsięwzięcia operacyjne przeciw kard. Wyszyńskiemu” (s. 7-8).

Interesującym szkicem jest propozycja ks. Piotra Niteckiego, która kreśli główne elementy *curriculum vitae* Prymasa Tysiąclecia. Autorowi zasadniczo udało się wyakcentować wiodące linie jego posługi pasterskiej. Generalnie zwracano uwagę, że nie jest to zaangażowanie polityczne, wręcz – jak chcieli marksiści – zaangażowanie się w walkę polityczną. Wydaje się, że warto sięgnąć i do innych publikacji ks. prof. Piotra Niteckiego, aby pogłębić wiedzę o kard. Stefanie Wyszyńskim.

Warto pamiętać, że „kardynał Stefan Wyszyński do końca życia pozostawał w centrum działań operacyjnych funkcjonariuszy SB, a założoną głównie przeciwko niemu sprawę zakończono dopiero kilka miesięcy po jego śmierci” (s. 40), tj. 29 października 1981 r. (s. 666-667). Świadczy to o niezwyklej determinacji służb, a jednocześnie ogromnych środkach finansowych i personalnych.

Wymowny jest aneks o funkcjonariuszach zaangażowanych w działania przeciw Prymasowi Polski. Wiele mogą powiedzieć ich awanse i przebieg służby. Jakże dramatyczne są drogi życiowe tych ludzi w czynionym złu, i to za pieniądze obywateli. To zło dodatkowo wyraźniej wybrzmiewa w życiorysach funkcjonariuszek. Szkoda, że nie podano ich pochodzenia, lat edukacji i młodości, zwłaszcza w płaszczyźnie politycznej i partyjnej. Wówczas byłby to niezbędny kontekst, który naświetlałby późniejsze wybory polityczne czy zawodowe oraz zachowania i postawy ideowe.

Niezwykłe wrażenie robi zgromadzona dokumentacja, licząca 165 pozycji, a obejmująca czasokres od 1 października 1946 r. do 29 października 1981 r., a więc niemal od początku posługi biskupiej w Lublinie. Jest ona bardziej zrozumiała i czytelna dzięki bogatemu aparatowi krytycznemu. Wielość występujących tam informacji świadczy o dużym profesjonalizmie omawianej publikacji. To dobry owoc wielorakich poszukiwań, badań i studiów, zwłaszcza porównawczych. Być może brak jeszcze odpowiednich źródeł, aby w pełni rozszyfrować różne postacie. Jednak świadomość i pamięć historyczna niejednokrotnie wyraźnie daje pewne rozwiązanie.

Do rangi symboli urasta zamieszczona dokumentacja fotograficzna. Reprodukowane są wymowne fotografie i to z ciekawym przesłaniem duszpasterskim. Jednak ich dobór może budzić pewne pytania i podpowiadać sugestie. Interesujące są plany rozmieszczenia obiektów wokół Rezydencji Prymasa Polski przy ulicy Miodowej 17/19 w Warszawie (s. 58).

Całość publikacji potwierdza zasadność tytułu serii. Prymas Tysiąclecia staje wobec bohaterów poprzednich trzech tomów: *Nigdy przeciw Bogu. Komunistyczna bezpieka wobec biskupów polskich, Ku prawdzie i wolności. Komunistyczna bezpieka wobec kard. Karola Wojtyły* oraz *W obronie ojczyzny i Kościoła. Komunistyczna bezpieka wobec biskupów polskich*. Kard. Stefan Wyszyński to jeszcze jeden z niezłomnych. To wielki dar dla Kościoła i Ojczyzny, który winien także służyć twórczo w najnowszej historii.

Oto Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu Instytutu Pamięci Narodowej udostępniła bardzo cenne opracowanie źródłowe. Należy sądzić, że będzie ono bardzo cennym materiałem badawczym. Wydaje się bowiem, że życie, spuścizna

pisarska i działalność kard. Stefana Wyszyńskiego będą nadal interesującym przedmiotem dalszych badań naukowych.

W wielu miejscach publikowane teksty dokumentów przygotowane przez funkcjonariuszy lub tajnych współpracowników (różny był ich status i nazewnictwo) zawierają m.in. treści infantylne i autokreacje tak przesiąknięte ideologią, że wręcz uniemożliwiały dojście do poszukiwania prawdy o faktach czy ludziach, a cóż dopiero mówić o samej prawdzie. Bardzo często kreowano oczekiwane treści i ich spodziewane skutki ideowe (por. s. 442, 443, 445, 450-453 – niemal w każdym tekście można byłoby z łatwością wskazać takie treści).

Także rozpoczęty proces beatyfikacyjny stał się jeszcze jednym powrotem do Prymasa Tysiąclecia i zadumą nad jego życiem oraz posługą. Szerokie studia i badania wokół przygotowania *Positio* stały się kolejnym ważnym pochyleniem nad tym „Niezlomnym”, który służył ofiarnie Bogu i Polsce. Wydaje się, że dzisiaj tak Kościół, jak i Polska zbierają liczne owoce tej niezłomnej posługi prymasowskiej.

Bp Andrzej F. Dziuba